

Mandat for valglovutvalget

1. Bakgrunn for oppnevning av utvalget

Høy tillit til politiske institusjoner er nødvendig for å ha et velfungerende demokrati. At de som velges representerer folkets vilje, og at valget foregår korrekt og på en tillitsvekkende måte, er avgjørende for legitimiteten til demokratiet. I de senere år har det vært en del oppmerksomhet internasjonalt rundt hvorvidt tilliten til viktige institusjoner i det politiske liv er synkende eller ikke. I Norge er det høy tillit til valggjennomføringen og til de politiske institusjonene.

Stortinget har vedtatt en regionreform med sikte på å redusere antall fylker til om lag ti. Dette fører med seg spørsmål om endring av valgordningen, ettersom fylkene i dag er valgdistrikter til stortingsvalg. Det er viktig å sikre at det tas høyde for endringene i fylkesstrukturen på en god måte.

Forrige valglovutvalg ble nedsatt for 20 år siden. På disse årene har det skjedd omfattende endringer i hvordan valg gjennomføres i Norge. Det er økt bruk av teknologi, strengere krav til tilgjengelighet og økt standardisering og profesjonalisering. Staten har på flere områder tatt en større rolle gjennom utarbeidelse av et valgadministrativt it-system, økt veiledning og større grad av tilrettelegging.

2: Utvalgets mandat

Utvalgsarbeidet skal legge til rette for fortsatt høy tillit til valgordningen og gjennomføringen av valg i årene fremover. Utvalget skal redegjøre for valg som et grunnleggende trekk ved demokratiet både på sentralt og lokalt nivå. Utvalget skal gjennom sitt arbeid bidra til å sikre gode rammevilkår for demokratiet også i kommende år.

Ny valglov

Det har skjedd flere endringer i lov og forskrift siden forrige valglovutvalg. Endringene har kommet enkeltvis og til ulike tider, og det er behov for å se på disse endringene i et helhetlig perspektiv. Utvalget skal fremme et helhetlig forslag til ny valglov. Hensynet til forenkling, oversiktighet, lesbarhet og praktisk anvendbarhet må stå sentralt i utarbeidelse av lovteksten. Det skal legges vekt på å skape klare regler som er enkle å praktisere, og sørge for at bestemmelsene i størst mulig grad er teknologiavhengige. Utvalget skal vurdere forholdet mellom hva som reguleres i lov og hva som skal reguleres i forskrift, og også komme med forslag til ny forskrift. Utvalget skal vurdere hvilke bestemmelser som bør ligge i Grunnloven og hva som kan reguleres i valgloven.

Valgordning

Stortinget har vedtatt ny fylkesstruktur. Utvalget skal utrede hvordan ny fylkesstruktur påvirker valgordningen, herunder om dagens inndeling i valgdistrikter skal videreføres, eller om antall valgdistrikter skal reduseres i tråd med fylkesstrukturen. Utvalget skal også utrede ny personvalgordning for stortingsvalg. Utvalget står fritt til å se på øvrige elementer i valgordningen, og også til å se på valgordning til kommunestyre- og fylkestingsvalg. Valgordningen bør være lett forståelig, oppleves som rettferdig, ha legitimitet og sørge for god politisk og geografisk representasjon. I utredningen skal utvalget se på hvordan

valgordningen bidrar til viktige demokratiske elementer som forutsigbarhet, deltagelse, tillit og legitimitet. Ny valgordning skal kunne tre i kraft fra stortingsvalget i 2025. Eventuelle behov for endringer i Grunnloven som følge av ny valgordning må identifiseres.

Valggjennomføring

Utvalget skal foreta en helhetlig gjennomgang av hvordan valg gjennomføres. Utvalget skal særlig utrede følgende problemstillinger:

- a- *Ansvar og roller.* Det er valgmyndigheter på både kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå i Norge, og lokale valgmyndigheter har stor grad av frihet. Det har skjedd flere endringer i oppgavefordelingen mellom de ulike nivåene de senere år. Utvalget skal vurdere om ansvars- og rollefordelingen er hensiktsmessig, og hvordan det kommunale ansvaret påvirkes av økt statlig tilrettelegging. Utvalget skal blant annet se på ansvar for mottak av stemmer, opptelling av stemmer og godkjenning av valg.
- b- *Avvikling av stemmegivningen.* I Norge er det mulig å avgi stemme fra 1. juli til valgdagen i september, noe som er svært lenge i internasjonal sammenheng. Det er flere faser i valggjennomføringen med ulike regler. Måten valg avvikles på og de ulike valgfase har betydning for frister og for hvor lang tid det tar å forberede et valg. Sammenlignet med land som har mulighet for nyvalg, er den norske forberedelsesfasen til valget svært lang og ressurskrevende. Utvalget skal også se på hvordan kommunene organiserer valglokaler, sikring av tilgjengelighet, åpningstider og behov for særskilte arbeidstidsbestemmelser for valgmedarbeidere i kommunene.
- c- *Forsendelse av forhåndsstemmer.* Alle forhåndsstemmer som avgis i en annen kommune enn den velgeren er manntallsført i, videresendes for kontroll og godkjenning til rette kommune ved hjelp av post. Den norske postsektoren er i endring. Disse endringene har allerede fått konsekvenser for tidsbruken for forsendelse av forhåndsstemmer. I 2016 ble derfor fristen for når stemmer måtte være inne hos valgstyret for å kunne godkjennes, flyttet til tirsdagen etter valgdagen. Dette vil imidlertid ikke være tilstrekkelig på lang sikt. Utvalget skal vurdere fremtidige forsendelsemåter av forhåndsstemmer for å sikre at stemmer ikke må forkastes.
- d- *Praktiske forhold knyttet til gjennomføring av sametingsvalget.* Valg til Sametinget avholdes samtidig som stortingsvalg, og det er kommunene som er ansvarlig for den praktiske gjennomføringen. Det er viktig å sikre at gjennomføringen av sametingsvalg og stortingsvalg ses i sammenheng. Regler om den praktiske gjennomføringen av sametingsvalget reguleres av forskrift for valg til Sametinget. Utvalget skal vurdere om reglene om praktisk valggjennomføring for stortingsvalg av praktiske hensyn også bør gjelde for valg til Sametinget. Utvalget skal ikke vurdere samepolitiske forhold eller forhold som har betydning for de overordnede sidene ved valgordningen til Sametinget, som prinsipper for mandatfordeling, fordeling av mandater på kretser og inndeling i valgkretser.

Klageordning

I forbindelse med valgobservasjon i 2009 og 2013 kom OSSE med kritikk av den norske klageordningen for valg, der det påpekes at klageordningen ikke er i samsvar med

internasjonale konvensjoner. Det er i dag ikke mulig å påklage en avgjørelse i klagesak knyttet til valget inn for domstolene. Som følge av kritikken fra OSSE, ba Norge om en vurdering fra Europarådets lovtolkningsorgan Venezia-kommisjonen. Venezia-kommisjonen støttet OSSEs vurdering og kom med en uttalelse der de anbefaler at Norge endrer klageordningen. Utvalget skal utrede problemstillingen knyttet til klageordning for valg. Lovgivning og praksis i andre sammenlignbare land skal inngå i dette.

Beredskapshjemmel

Etter valgloven kan Stortinget kun påby omvalg dersom stortingsvalget i en kommune eller et fylke er kjent ugyldig på grunn av en feil som antas å ha hatt innflytelse på utfallet av valget. Det er ikke mulig å utsette valgdagen. Det kan tenkes at svært alvorlige og omfattende naturkatastrofer, terrorhendelser eller andre ekstraordinære hendelser kan påvirke muligheten for deltagelse på en slik måte at det vil være behov for å utsette valgdagen eller skrive ut omvalg dersom hendelsen inntreffer på valgdagen. I en slik alvorlig situasjon bør hjemmelsgrunnlag og prosedyre for beslutning være klar. En slik hjemmel må ha strenge vilkår, og det må sikres at legitimiteten til beslutningen ikke trekkes i tvil. Utvalget skal utrede problemstillingen. Som del av arbeidet skal utvalget også hente inn internasjonal erfaring om tilsvarende problemstillinger og lovgivning i andre land.

3: Innretning av utvalgsarbeidet

Utvalget skal basere arbeidet sitt på forskning og empirisk kunnskap, og bidra til økt forståelse av demokrati og valg. Utvalget skal i sitt arbeid sikre at relevante innspill fra berørte aktører blir ivaretatt på en hensiktsmessig måte. Internasjonale erfaringer skal innhentes der det er relevant. Utvalget kan be om særskilte orienteringer og/eller utredninger på enkeltområder. Utvalget skal i samsvar med Utredningsinstruksen redegjøre for forslagenes økonomiske, administrative og eventuelle andre vesentlige konsekvenser på kort og lang sikt, og peke på eventuelle ytterligere utredningsbehov. Utvalget skal avgi sin utredning til Kommunal- og moderniseringsdepartementet innen 31. desember 2019.